

Lehet sikeresnek lenni kormányzati hátszél nélkül is – elkezdődött a 3. OFF-Biennále

A hosszú bezártság után végre van elérhető kulturális program: elkezdődött az öt hétig tartó, félig online eseményeket, félig látogatható kiállításokat is ígérő OFF-Biennále. A rendezvény társalapítójával, Somogyi Hajnalkával beszélgettünk, és válogattunk a programfüzetből is.

Április 23-án vette kezdetét a több mint 30 kiállítást és eseményt felvonultató független kortárs művészeti eseménysorozat, az **OFF-Biennále Budapest**. A járványhelyzethez igazodva az OFF öt hete alatt részben online tárlatvezetéseket, beszélgetéseket és bemutatókat láthatnak az érdeklődők, de a kiállítások élőben is látogathatók lesznek. Gyakorlatilag ez lesz az első olyan nagyobb volumenű kulturális rendezvény, amelyen a járványügyi előírások betartásával, de félig-meddig élőben is részt vehetünk.

Hogy milyen inspiráló kiállításokra mehetünk el, arra nemsokára rátérünk, előbb azonban nézzük meg, hogy lett egy alulról szerveződő kezdeményezésből világhírű rendezvény, amelynek társalapítóját, **Somogyi Hajnalka kurátort** első magyarként választották be tavaly a képzőművészet legbefolyásosabb személyiségei közé.

Megkerülhetetlenné váltak

Az OFF-Biennále a NER-ben végrehajtott kultúraközpontosító erő (például a szcéna pénzelosztása felett egyre nagyobb befolyást gyakorló Magyar Művészeti Akadémia) ellenpontjaként jött létre. 2014-ben kialakult egy olyan szakmai kör, melynek tagjai korábban, még a Bencsik Barnabás vezette Ludwig Múzeumban vagy a Trafóban dolgoztak, és ez a csoportosulás egy szellemileg és anyagilag is az államtól független, kortárs művészeti szemle létrehozásában kezdett el gondolkodni. Ebből született meg az OFF-Biennále, a szervezők demonstrálni akarták, hogy „a független szcéna él és működik, nagyon sok kreatív energia és tehetség lakozik benne” – emlékszik vissza Somogyi Hajnalka.

Somogyi Hajnalka

© Esterházy Marcell

Be akarták bizonyítani, hogy anélkül is lehet magas színvonalú, nemzetközi viszonylatban is helytálló kortárs képzőművészeti rendezvényt csinálni, hogy azt az állam vagy egy, az államhoz köthető

befektető akár csak egy fillérrel is támogatná. 2015-ben, az első OFF-Biennále alkalmával meg is valósult a nagy kísérlet: **40 milliós költségvetésből**, a teljes állami infrastruktúra kizárásával, csak független alkotók, alkotói csoportok, for- és nonprofit galériák, szervezetek bevonásával állt össze a program.

„Nyilván sok hasonló civil kezdeményezés van a világban. A mi eseménysorozatunk annyiban egyedülálló, hogy Európának ezen a részén jellemzően állami keretek között valósul meg a magaskultúra, a magántámogatás hagyománya megszakadt a II. világháború után, a civil szervezettség, az alulról szerveződő aktivitás pedig nem túl erőteljes, vagy legalábbis viszonylag új keletű” – teszi hozzá Somogyi. Mint fogalmaz: az első biennále után már egyértelmű volt, hogy a kezdőötlet sikerre vihető, és folytatni kell a munkát. 2017-ben megszervezték a második rendezvényt (vagy ahogy a szakzsargon fogalmaz: a második kiadást), idén pedig megkezdődött az OFF harmadik felvonása.

A magyar kurátorok merész vállalására és magas színvonalú munkájára a nemzetközi szakma szinte azonnal felfigyelt; és hogy világviszonylatban hol a helye az OFF-Biennálénak, azt jól mutatja, hogy a 2022-ben nyitó 15. *documentára*, a globális kortárs művészeti élet talán legfontosabb fórumára, meghívást kapott az OFF-ot szervező egyesület.

A 14. documenta egyik legmonumentálisabb installációja a Könyvek Parthenonja volt 2017-ben. Az argentin művész, Marta Minujin betiltott könyvekből rekonstruálta az ókori építményt.

© SWEN PFÖRTNER / DPA / DPA PICTURE-ALLIANCE

A documentán való szereplés egészen új dimenziókba repítheti a magyar rendezvényt. A documentát 1955 óta, ötévente szervezik meg a németországi Kasselben, és minden egyes alkalommal kiválasztanak egy művészeti vezetőt, aki az egész kiállítás- és programsorozat víziójáért felel, ő dönt arról is, hogy milyen kiállítókat, projekteket hív meg.

Ezúttal egy indonéz alkotói csoport, a ruangrupa lesz a házigazda, amely a Jakartában élő független művészeket és kezdeményezéseket fogja össze, és egy szolidaritáson, a javak megosztásán működő modellt dolgozott ki a fenntarthatósága érdekében. A ruangrupa a kasseli fórumra a hozzá hasonló művészeti elveket valló szervezeteket hívott meg, így kerül ki az OFF-Biennálé csapata is.

Somogyi Hajnalka szerint mindennek azért van óriási jelentősége, mert a meghívottak hosszú távon is együtt akarnak működni, egymás kölcsönös segítségével, egy közös ökoszisztéma létrehozásával tennék fenntarthatóvá a tevékenységüket. „Ebből az OFF-Biennálé úgy profitálna, hogy egy nemzetközileg beágyazott, erős helyi gyökerekkel rendelkező szakmai közösséggé szilárdulna, ezzel lehetővé téve, hogy magyar művészek és szakemberek az állam által kontrollált intézményeken kívül ambíciózus, bátor, komplex és látható projekteket hozzanak létre ”.

Emlékezetes akció: művészeti szervezetek a Magyar Művészeti Akadémia ellen tüntettek 2014-ben a Vigadó épülete előtt

© Stiller Ákos

Hosszú távon kiépülhetne egy, az állami intézményrendszer mellett és azt kiegészítve működő, erős civil szervezeti háttér, amelyre a hazai művészek támaszkodhatnának. És nagyon úgy tűnik, hogy erre az alkotóknak szükségük is van.

Az OFF-Biennále 70–75 százalékban külföldi alapítványi, intézményi támogatásból, kisebb részt hazai magánadománykból összeálló költségvetése idén már legalább a kétszerese a legelső rendezvényének, aminek részben az az oka, hogy az OFF ezúttal produceri feladatokat is magára vállalt. Somogyi Hajnalka így fogalmaz: „Az első biennále még nagy akart lenni, hogy megmutassuk, mennyi energia és szereplő van ebben a szcénában.

Azóta azonban a szereplőkből kevesebb lett, hiszen csökkent azoknak a kezdeményezéseknek, kis szervezeteknek, helyeknek a száma és ereje is, ahol a művészek függetlenül tudnak dolgozni.

2017-ben, a második biennále tanulságaként rá kellett jönnünk arra, hogy a korábbi működési struktúránk, amely ernyőként maga alá gyűjtötte és rendezvényre koordinálta az önállóan létrejövő programokat, már nem megfelelő, nem elég hatékony formája a független képzőművészet támogatásának. Arra van szükség, hogy a tudásunkkal, a networkünkkel és a költségvetésünk nagy részével is támogassuk a bemutatandó projekteket."

Az elmúlt három évben összesen 14 projekt nevelkedett ily módon a kuratori és a szakmai stáb támogatásával, ezeket láthatjuk idén, és ezekből emeljük ki most négy kedvencünket az ajánlónkban.

Asszonykórustól a nejlonszatyorbballonig

Így például Erdődi Katalin kurátor, Alicja Rogalska lengyel képzőművész és Annus Réka énekes, zenetanár, kutató közös művészeti és szociológiai projektjét, a **Hírdalcsokrot**. A három nő a Gödöllő közelében található Kartal Nagyközség asszonykórusával dolgozott együtt, hogy már meglévő népdalokat átkölsenek és aktualizáljanak. Mindezt tették úgy, hogy a kórustagokat jelen pillanatban a leginkább foglalkoztató témákat faragták rá a régi dalokra.

A Galga-menti községekhez tartozó Kartalon eredetileg 1969-ben alakult népdalkör a téesz női munkásaiból, ennek utódja a mostani kórus, mely őrzi az élő hagyományt – a tagok közül többen a mai napig maguk varrják a népviseletüket. A művész-kurátor-kutató hármas azt vizsgálta, hogy miként lehet leporolni, a „kulturális örökség vitrinjéből” előszedni a népdalokat, és maivá tenni azokat anélkül, hogy erőltetett lenne a végeredmény.

Mivel a népdalszövegek mindig is érzékenyen reagáltak a falu lelkiállapotára, az aktuális történéseket a közösség kiénekelte magából, a naprakész témák eredendően sem állnak távol a műfajtól. A kórusvezető Volter Domonkos [egy interjúbán](#) arról is beszélt, hogy pont az említett régióban élő közösségekről tudni, hogy még az ötvenes évek téeszésítését, a forradalmat és a disszidálásokat is feldolgozták az énekeikben. Ennek tükrében pedig nem is hangzik annyira extrém vállalkozásnak a népdalok 21. századi megreformálása. Az új dalcsokorból daloskönyv, kották és videoklip is készült, de a biennálén a próbákról, az alkotói folyamatokról forgatott werkfilm is meg lehet tekinteni ([programok itt](#) és [itt](#)).

Nagyon fontos a ***Hétköznapi hiánycikkek*** című projekt is, melynek során művészek a PAD Alapítvánnyal együttműködve egy magyarországi szegregátum lakóinak tárgyi kultúráját vizsgálták meg, és arra reflektálva hozták létre kiállításukat a 2B galériában. A szegénységben, illetve mélyszegénységben élő emberek aktív

bevonásával arra keresték a választ, hogy milyen lakhatási és lakókörnyezeti problémákkal kell szembesülniük az érintetteknek, és ezekre milyen saját megoldásokat dolgoztak ki. Mert amíg a többségünknek alapvetés, hogy egy téli napon hazaérve a lakásba feltekerjük a fűtést, és néhány percen belül kellemes meleg lesz, addig ezek az emberek idejük egy jelentős részét arra fordítják, hogy például a rájuk és a környezetükre egyébként káros tüzelőt beszerezzenek.

Az OFF-Biennále látogatói egy **interaktív kiállítás**, kapcsolódó **workshopok**, **szakmai beszélgetések** és egy IKEA-katalógusra emlékeztető ironikus kiadvány formájában szembesülhetnek a szegénységben élők lakhatási kihívásaival.

Kicsit könnyedebb témák felé evezve, de még mindig az ember és a környezet kapcsolatánál maradva, az OFF-Biennále kihagyhatatlan installációja (és látványossága) lesz egy nejlonzacskókból összevert hőléggallon felengedése is. A **Museo Aero Solar** nevű projekt keretében a világ számos pontján reptettek már ilyen, kizárólag a Nap által felmelegített levegőtől a magasba emelkedő szatyorbollont, és ezek „a lebegő szobrok” olykor igen látványosra és óriásira is sikerültek (**itt lehet képeket nézegetni** a perui, az olasz, a német vagy a kubai alkotásokról).

© Janis ELKO, Aerocene Alapítvány

Az ötletgazdák eredetileg Tomas Saraceno argentin művész és Alberto Pesavento, akik a *Museo Aero Solarral* egy a tiszta energiáról gondolkodó, globális közösséget szeretnének kiépíteni.

Saraceno jelen pillanatban a világ egyik legfontosabb kortárs képzőművésze, aki alkotásaihoz folyamatosan tudományos intézményekkel és kutatókkal, például az MIT meteorológusaival vagy épp biológusokkal konzultál.

Lenyűgöző és utópisztikus víziói vannak a világról, a káros anyagok felhasználása nélkül működő és mozgó, lebegő lakóterekről, de a [pókhálókat is tanulmányozza](#), és sok kiállításán valódi nyolclábúak szövik izgalmas pókháló-struktúráikat – emlékeztet egy cikkében az [Artportal](#). Saraceno egyik leghíresebb műve azonban a budapesti projekttel rokon [Aerocene Pacha](#) hőlégballon, amely kizárólag az atmoszféra termikus energiáját használva repült úgy, hogy még embert is szállított. 2,5 kilométert tett meg, és az emberiség történetében ez volt az eddigi leghosszabb olyan repülés, melyet fosszilis energia nélkül valósítottak meg. Nem mellesleg, egy nő volt a ballon pilótája.

Már ebből a három példából is látszik, hogy az idei OFF-Biennálén nagyon sokféle művészeti projekttel találkozhatunk, és még az építészet is helyet kapott a programok között. Az egyik kiállító ugyanis az idei Velencei Építészeti Biennále magyar pavilonjában is helyet kapó Architecture Uncomfortable Workshop (AUW) építésziroda lesz, amely egy méhkaptárral ellátott keskeny „zarándokházat” épít. Ebbe az egyszemélyesnek mondott épületbe lehet majd elvonulni az érdeklődőknek, akik így a méhek döngicsélése mellett, a rovarok közvetlen közelében élvezhetik az épületet.

Az Egyedüllét méhekkal című építészeti projekt látványterve

© Au műhely

Mint írják: előre regisztrálni kell azokra az időpontokra, amikor a házat az érdeklődők egy-egy órára elfoglalhatják, az épületben pedig elmeditálhatnak például azon, hogy milyen egy olyan házban létezni, amelynek szerves alkotóeleme a természet.

Az ***Egyedüllét méhekkal*** című projekt tágabb értelemben arra keresi a választ, hogy miért van az, hogy az épületeinkre gyakran a természetes környezet ellentétéként tekintünk, miközben a természetnek szerves részét is képezhetnék. És hogy milyen érzés megszámlálhatatlanul sok méh társaságában eltölteni egy órát, arról mi írtunk korábban [ebben a cikkünkben](#). Arra jutottunk, hogy a kaptárlevegős szoba mézillata, a monoton zümmögés egyértelműen jól tesz az idegeknek. Erre most különösen nagy szükségünk van.